

ส่วนที่ ๑

คุณธรรม และมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม

ความเป็นมา

¹ จากนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้กับประชาชน โดยนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาล หลักคำสอนของศาสนา วัฒนธรรมและความเป็นไทยมาสร้างสรรค์สังคมไทยให้เกิดความเข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรมผ่านกลไกประชารัฐของรัฐบาล เพื่อสร้างพลังการทำดีเพื่อชาติประชาชนนทุกภาคส่วนของสังคมไทย

ปัจจุบัน มีคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ เพื่อการขับเคลื่อนงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔) ที่ได้รับการเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๙ และได้ประกาศใช้แล้ว เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงามด้วยหลักธรรมทางศาสนา มีความมุ่งมั่น ยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมอันดีงาม ให้สังคมเป็นสังคมคุณธรรมที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีความเอื้ออาทรและแบ่งปัน ซึ่งประกอบด้วยคนมีคุณธรรม องค์กรคุณธรรม หน่วยงานคุณธรรม และชุมชนคุณธรรม ส่งผลให้ประเทศชาติมีความสงบสุขสมานฉันท์ มั่นคงด้วยมิติทางศาสนาอย่างยั่งยืนเป็นแบบอย่างในการส่งเสริมคุณธรรมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลก ตามนโยบายรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาประเทศให้สมดุลทั้งทางวัตถุและจิตใจควบคู่กันให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” สร้าง “สังคมคุณธรรม” ตามยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และประเทศไทย ๔.๐ เพื่อให้สังคมเกิดความมั่นคง สงบสุขร่มเย็นด้วยมิติทางศาสนา นำเทคโนโลยี นวัตกรรมความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และทุนทางวัฒนธรรมมาขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้เกิดความมั่นคงบนฐานการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากัน และรวมกลุ่มอย่างมีพลังภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน โดยมีทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน ภาคประชาสังคมและภาคประชาชน มาร่วมกันดำเนินการบูรณาการความแนวทาง “ประชารัฐ” และนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานตามฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔) บรรลุผล จำเป็นต้องอาศัยทุกภาคส่วนของสังคมมาร่วมกับขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเสริมสร้าง ระบบคุณธรรมของชาติให้เข้มแข็งด้วยหลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมอันดีงาม ทางคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติจึงได้มีการกำหนดค่านิยมด้านคุณธรรมของประเทศ เพื่อใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมให้กับคนในชาติ ๔ ด้าน คือ ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา

¹ คู่มือการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๔), คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ

๔ คุณธรรม “สร้างคนดี สังคมดี”²

พอเพียง

ความพอเพียงในการดำเนินชีวิต แบบทางสายกลาง มีเหตุผลใช้ความรู้ในการตัดสินใจอย่างรอบคอบ มีความพอประมาณ พอดี ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ไม่ประมาท สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

วินัย

การยึดมั่นและรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ทั้งวินัยต่อตนเองในการผลักดันชีวิตให้ก้าวหน้า วินัยต่อองค์กร สังคม ปฏิบัติตามจริยธรรม จรรยาบรรณ และเคารพต่อกฎหมาย

สุจริต

ความซื่อตรง ความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่น ยืนหลักในการรักษาความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรมทั้งปวง นอกจากตนเองจะเป็นคนซื่อตรงแล้ว ต้องกล้าปฏิเสธการกระทำที่ไม่ซื่อตรง ไม่ซื่อสัตย์ของบุคคลอื่นที่จะทำให้ส่วนรวมเกิดความเสียหาย

จิตอาสา

การเป็นผู้ที่ใส่ใจต่อสังคมสาธารณะ และอาสาลงมือทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันมิใช่หน้าที่ของตนเอง ด้วยความรัก ความสามัคคี เพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ของสังคม ของประเทศชาติ โดยมีได้หวังผลตอบแทน ทำความดีเพื่อ ความดี เอื้ออาทรต่อ คนร่วมสังคม ทำอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

² ศูนย์คุณธรรม(องค์การมหาชน), ๒๕๕๙

ความเป็นมา การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของศูนย์คุณธรรม

ประเทศไทยและสังคมโลกกำลังก้าวเข้าสู่เทคโนโลยีและการสื่อสาร สื่อและสังคมล้นมืออิทธิพลต่อแนวคิดและการดำรงชีวิต เมื่อบริบทของสังคมเปลี่ยนไป สิ่งที่น่ากังวล คือ แนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความตระหนักถึงคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการซึมซับแนวคิดการทุจริต คอร์รัปชัน ตัดสินบน หรือการนำเอาสารณะสมบัติมาเป็นของตน ฯลฯ ของเยาวชนรุ่นใหม่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นเพื่อให้เยาวชนไทยตระหนักเท่าทัน ตลอดจนสามารถแยกแยะความถูกต้องและไม่ถูกต้องได้อย่างเหมาะสม จึงต้องเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนไทยในการพัฒนาคุณธรรมในศตวรรษที่ ๒๑ การบ่มเพาะด้านคุณธรรมให้กับเยาวชน จำเป็นต้องอาศัยทั้งครูและพ่อแม่เพื่อช่วยอบรมชี้แนะ สมบัตินิยมและมีทักษะการเป็น *โค้ชคุณธรรม* และ *โค้ชครอบครัว* ผู้ที่สามารถสอดแทรกคุณธรรมให้อยู่ในทุกกิจกรรมของเด็กและเยาวชนแบบไม่รู้ตัวทั้งในชั้นเรียนและชีวิตประจำวัน เป็นที่ปรึกษาและสอนเด็กให้เป็นคนดีได้ และควรมีการฝึกปฏิบัติและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพ่อแม่ แม่ พ่อแม่และครู และครูกับครู ดังนั้นการศึกษาเรื่องคุณธรรมนั้นเป็นเรื่องที่ครอบครัวและโรงเรียนต้องร่วมมือกัน เพื่อให้เด็กวัยเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม อาศัยการไตร่ตรองทบทวนและฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมในระดับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ได้ต่อไป³

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเรื่องคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทยได้ส่งเสริมให้เกิดเวที พื้นที่และกิจกรรมต่างๆ ให้กับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะการส่งเสริมกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน เพื่อปลูกฝังค่านิยมที่ดีด้านคุณธรรม จริยธรรม ให้เด็กและเยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองที่มีกำลังสำคัญในการขยายคุณงามความดี เกิดองค์ความรู้ สื่อการสอน และพัฒนายกระดับให้เกิดมาตรฐานคุณธรรมในสถานศึกษาทั่วประเทศ จึงดำเนินงานด้าน โรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อมโยงและพัฒนาความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนให้เกิดการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายชาติ เช่น คุณธรรมนำความรู้ ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ การพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ เพื่อให้เด็กและเยาวชน เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง คิดอย่างสร้างสรรค์ให้ทันสถานการณ์โลก พัฒนาความคิดในเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณธรรม โดยนำองค์ความรู้จากการปฏิบัติมาเป็นแนวทางการขยายผลสร้างโรงเรียนคุณธรรมให้เต็มแผ่นดิน โดยตระหนักว่าเด็กและเยาวชนเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเมื่อเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองและต้องมีบทบาทหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ และทำประโยชน์ในเชิงสร้างสรรค์ให้กับประเทศชาติ

³ รายงานสรุปการสัมมนา การพัฒนาคุณธรรมในศตวรรษที่ ๒๑ ศูนย์คุณธรรม(องค์การมหาชน), ๒๕๕๗

โรงเรียนคุณธรรม คืออะไร

- สถานศึกษาที่มีกระบวนการพัฒนาคุณธรรมทั้งระบบ คือ มีการวิเคราะห์ กำหนดเป้าหมาย การวางแผนและนำแผนงานไปสู่การปฏิบัติ มีการประเมินผลการเปลี่ยนแปลง และพัฒนากระบวนการให้คุณธรรมเข้าไปอยู่ในวิถีปฏิบัติของทุกคนในโรงเรียน
- สถานศึกษาที่มีส่วนร่วมของนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ผู้สอน ระบบการบริหาร จัดการที่ดี การจัดการเรียนการสอน
- สถานศึกษาที่มีการจัดสภาพแวดล้อม ที่เหมาะกับบริบทของแต่ละโรงเรียน

จุดเด่นของ โรงเรียนคุณธรรม คืออะไร

- สถานศึกษาที่มีเป้าหมายมุ่งส่งเสริมและพัฒนาให้เกิด “คุณธรรมทุกพื้นที่ ความดีทั้งโรงเรียน”
- สภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ คือ ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ และเงื่อนไขการอยู่ร่วมกันในโรงเรียน
- สภาพแวดล้อมทางชีวภาพ คือ ระบบสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของผู้คนในโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน

ขั้นตอนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมทำอย่างไร

ขั้นที่ ๑

- ✓ ค้นหาปัญหาที่ยากแก้ หรือความดีที่ยากทำ ของสมาชิกทุกคนในโรงเรียนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (ปัญหาที่ยากแก้ หมายถึง พฤติกรรมที่บกพร่อง/ไม่พึงประสงค์/ ที่ขาดหายไป ความดีที่ยากทำ หมายถึง ทุนคุณธรรมที่ต้องการส่งเสริม สืบสานต่อ)
- ✓ นำคุณธรรมที่ได้จากการระดมความคิดมากำหนดเป้าหมายของโรงเรียนในการพัฒนา

ขั้นที่ ๒

- ✓ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
- ✓ พัฒนาศักยภาพบุคลากร (ผู้บริหาร/ครู/นักเรียน/ผู้ปกครอง)
- ✓ กำหนดโครงการและกิจกรรมรองรับยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้น

ขั้นที่ ๓

- ✓ ออกแบบกิจกรรม/วิธีการพัฒนาที่จะนำไปสู่การเป็นโรงเรียนคุณธรรมที่ต้องการ
- ✓ ค้นหารูปแบบในการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนโดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น โครงการคุณธรรมแผนที่ความดี การวิจัยในชั้นเรียน

ขั้นที่ ๔

- ✓ ดำเนินการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนผ่านช่องทางในกิจกรรมต่างๆที่เป็นวิถีชีวิต และมีการทบทวนหลังการทำกิจกรรม
- ✓ นิเทศกำกับ ติดตามประเมินผล เสริมหนุนเชื่อมประสานให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

การพัฒนาระดับโรงเรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๕๑

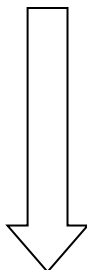
หลักสูตรสถานศึกษา

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๘ ข้อ + อัตลักษณ์ของโรงเรียน +
ค่านิยมที่พึงประสงค์

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
(กิจกรรมชุมนุม/ชมรม/กิจกรรม
เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์)

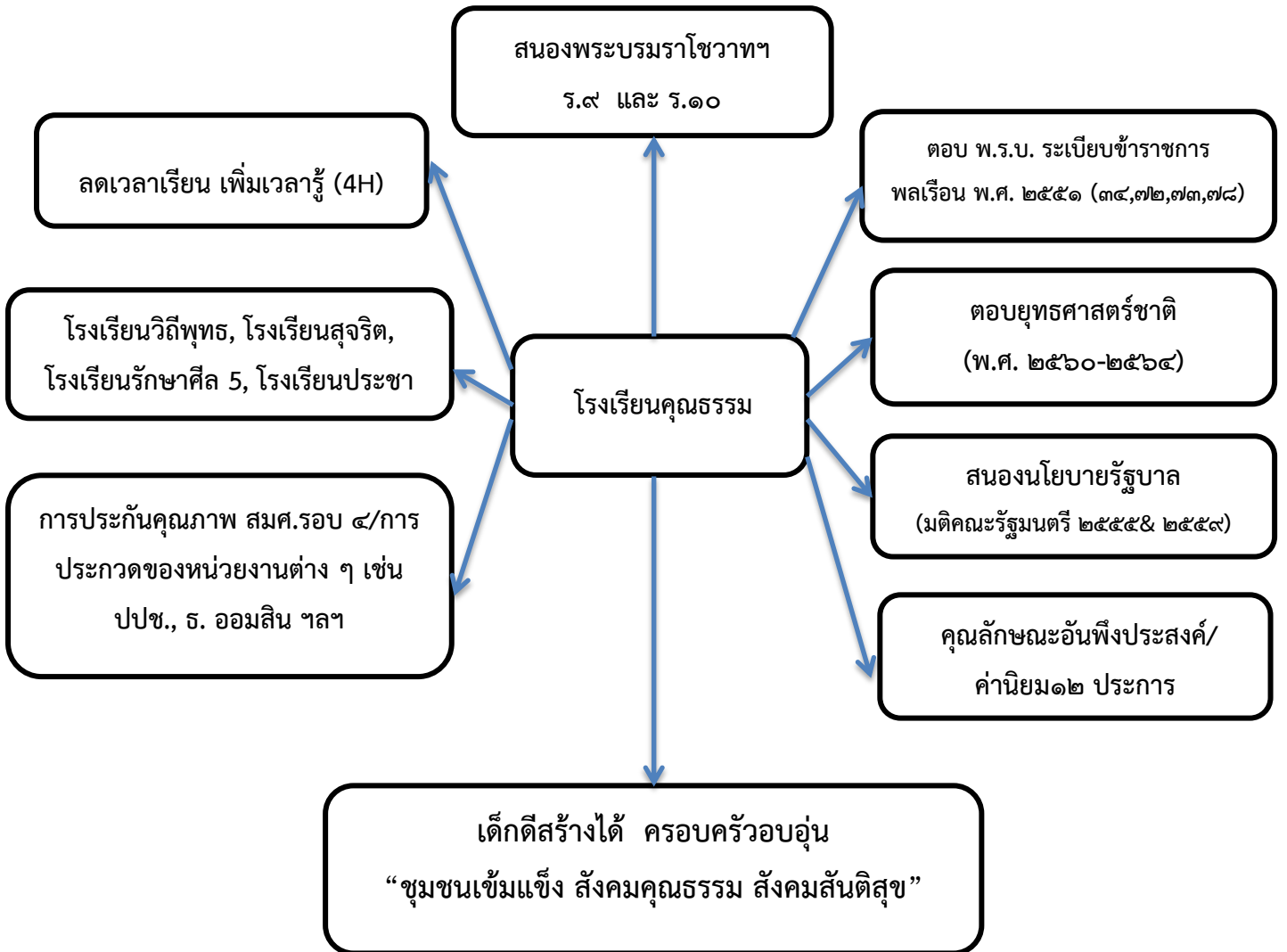

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน
(การสอนสอดแทรก
เข้าไปในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้)

งานปกครองและวินัยนักเรียน

(ระดับโรงเรียน/ระดับชั้นเรียน/ทั้งทางตรงและทางอ้อม/กิจกรรมประจำวัน/กิจกรรมโฮมรูม)

ทำโรงเรียนคุณธรรม ตอบสนองนโยบายอะไรบ้าง

ความเป็นมามาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม

ยกระดับการพัฒนาองค์กรคุณธรรมสู่มาตรฐานคุณธรรม เดิมศูนย์คุณธรรมทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดโรงเรียนคุณธรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของนักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีมิติแตกต่างหลากหลาย ตามแต่บริบทปัญหาและความต้องการของแต่ละพื้นที่ที่จนเกิดรูปธรรมความสำเร็จเป็นแหล่งเรียนรู้ให้หน่วยงานอื่นๆ นำกระบวนการพัฒนาคุณธรรมไปขยายผลเกิดโรงเรียนคุณธรรมเพิ่มขึ้น ประกอบกับปัจจุบันมีองค์กรที่สามารถทำหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรมเพิ่มมากขึ้น

ศูนย์คุณธรรมจึงยกระดับภารกิจงานศูนย์คุณธรรมในการขับเคลื่อนงานด้านพัฒนาคุณธรรมความดี ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมความดีให้เกิดเป็นรูปธรรมความสำเร็จ รวมถึงการจัดทำและพิจารณาเกณฑ์มาตรฐานด้านคุณธรรม ซึ่งเป็นภารกิจที่กำหนดเพิ่มเติมในวัตถุประสงค์การจัดตั้งศูนย์คุณธรรมตามร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) (ฉบับที่..) พ.ศ....ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างพิจารณาของคณะกรรมการพัฒนาและส่งเสริมองค์การมหาชน (กพม.) โดยให้มีการยกย่อง รับรองโรงเรียนที่สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม รวมถึงการใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นกรอบแนวทางการส่งเสริมพัฒนาโรงเรียนที่สนใจสามารถศึกษานำไปใช้ประเมินผลและพัฒนางานให้มีตัวบ่งชี้ครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐานด้วยตนเอง

มาตรฐานโรงเรียนคืออะไร

ข้อกำหนด หรือ สิ่งที่สถานศึกษา ต้องถือเอาเป็นหลักเทียบทางสภาพคุณงามความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ ซึ่งคนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา/สังคมนั้น ได้ยอมรับนับถือกันมา หรือได้กำหนดร่วมกันขึ้นมาใหม่ และยอมรับร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่ดี ประพฤติปฏิบัติร่วมกัน

เป้าหมายการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม

เพื่อสนับสนุนการนำแนวทางเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม ไปใช้ในการปรับปรุงความสามารถ ในการเสริมสร้างการมีคุณธรรม จริยธรรมในสถาบันการศึกษา

เพื่อประกาศเกียรติคุณ ยกย่องให้แก่โรงเรียน ที่ประสบผลสำเร็จเป็นโรงเรียนมาตรฐานคุณธรรม ในระดับต่างๆ เพื่อเป็นแบบอย่างขยายผล

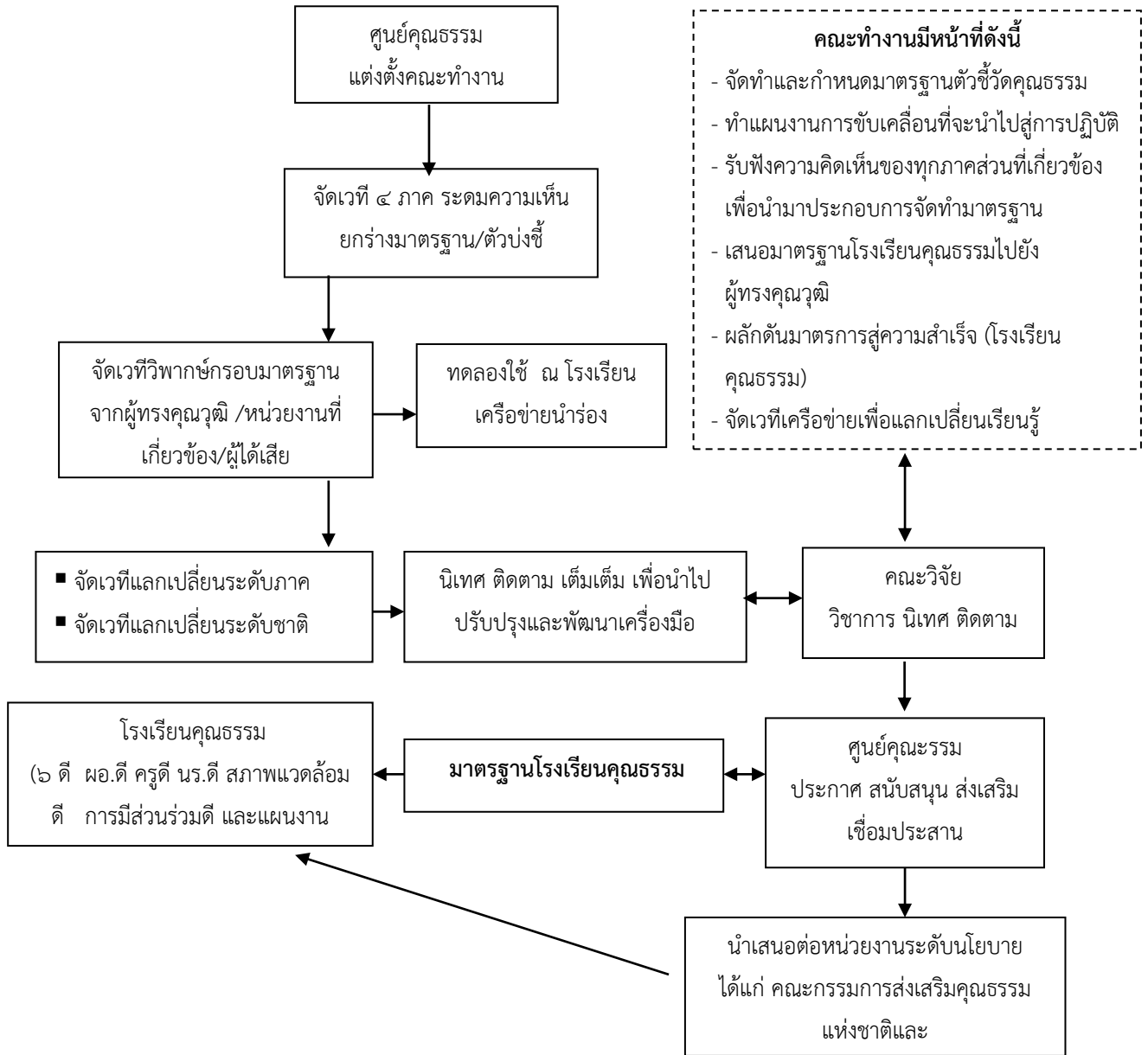
เพื่อกระตุ้นให้มีการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนวิธีปฏิบัติที่ดี ในกระบวนการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียน จากองค์กรที่ได้รับการยอมรับให้ส่งเสริมมาตรฐานคุณธรรมระดับประเทศ

เพื่อแสดงให้เห็นสังคมในประเทศ และนานาชาติเห็นถึงความมุ่งมั่นในการยกระดับมาตรฐานสถานศึกษาของประเทศไทยให้มีความรู้ คู่คุณธรรม

การสร้างมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม ทำอย่างไร

กระบวนการได้มาซึ่งมาตรฐาน

กระบวนการในการพัฒนากรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมในครั้งนี้ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมแบบ Bottom up ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มของผู้บริหาร คณะครู และบุคลากรทางการศึกษาที่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเครือข่ายของศูนย์คุณธรรมจาก ๔ ภาค มาร่วมกันระดมความคิด (Brain Storming) ในฐานะที่เป็นทั้งผู้ที่ดำเนินงานในพื้นที่จริง ผู้ที่จะต้องนำกรอบมาตรฐานที่ร่วมกันสร้างขึ้นไปทดลองใช้ และผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากการนำกรอบมาตรฐานดังกล่าวไปประกาศใช้ในอนาคต โดยใช้กลวิธีที่เรียกว่าการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ หรือ ร่วมมือ ร่วมใจ (Cooperative Learning) รูปแบบที่เรียกว่าคิดเดี่ยว คิดคู่ แลกเปลี่ยนความคิด (Think Pair Share) โดยให้ทุก ๆ คนที่มีความแตกต่างกันได้คิดในประเด็นคำถามเดียวกันแต่แต่ละคนก็จะต่างคนต่างคิดอย่างอิสระ

คิดเดี่ยว : Think คือ เขียนออกมาตามความคิดของตนเองอย่างหลากหลาย คำตอบที่ได้ อาจจะมีทั้งที่เหมือนกันหรือต่างกัน ให้ผู้เข้าร่วมประชุม/ปฏิบัติการแต่ละคนจับคู่กันอย่างอิสระ

คิดคู่ : Pair การจับคู่กันในแต่ละครั้ง (มากกว่า ๑ ครั้ง ขึ้นอยู่กับเวลา) ไม่ต่ำกว่า ๓-๕ ครั้ง การจับคู่คิดระหว่างผู้บริหารกับผู้บริหาร ครูกับครู ผู้บริหารกับครูหรือบุคลากรทางการศึกษาจากสังกัดเดียวกันหรือต่างสังกัดก็ได้ หรือต่างจังหวัดกันก็ได้ ผู้ที่จับคู่กันจะได้อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ในประเด็นคำถามเดิม กระบวนการในขั้นนี้จะทำให้ผู้เข้าร่วมประชุม/ปฏิบัติการแต่ละคนพัฒนาความเชื่อมั่น ความคิด วิสัยทัศน์ของตนเองเพิ่มขึ้น ตลอดจนช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และทำงานร่วมกันและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันอีกด้วย

แลกเปลี่ยนความคิด : Share เป็นขั้นตอนสุดท้ายเรียกว่ากระบวนการแบบมีส่วนร่วม (ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำเสนอ)

ส่วนที่ ๒

การนำมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมไปพัฒนาคุณธรรม ทำอย่างไร

กระบวนการสร้างมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม

การสร้างมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมริเริ่มขึ้นในปี ๒๕๕๙ โดย มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับโรงเรียนคุณธรรมให้ได้มาตรฐานด้านคุณธรรม ควรมีมาตรฐานด้านใดบ้าง มาตรฐานคุณธรรมแต่ละด้านต้องมียุทธศาสตร์ประกอบอะไรบ้าง รวมทั้งแต่ละองค์ประกอบมีตัวชี้วัดอะไรบ้าง กระบวนการสร้างกรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานนี้ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายที่ศูนย์คุณธรรมทำงาน ๓-๑๐ ปี และเมื่อได้กรอบมาตรฐานและตัวชี้วัดมาตรฐานแล้ว นำไปดำเนินการยกร่างแบบประเมินมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม

กรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมของแต่ละภูมิภาค ส่วนใหญ่มีความใกล้เคียงกันมีความเห็นแตกต่างกันเล็กน้อยและใช้ภาษาต่างกันในบางประเด็น แต่เมื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดกลุ่มความคิดเห็นและแปลความหมายของภาษาที่ใช้ก็สามารถจัดกลุ่มได้เหมือนกัน กรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมนั้น ประกอบด้วย ๖ มาตรฐาน ได้แก่ (๑) ด้านผู้บริหาร (๒) ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา (๓) ด้านนักเรียน (๔) ด้านสภาพแวดล้อม (๕) ด้านการมีส่วนร่วม และ (๖) ด้านแผนงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นอกจากนี้มีการระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดองค์ประกอบของมาตรฐานแต่ละด้าน รวมทั้งยกร่างแบบประเมินมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมโดย (ผู้บริหารและครูที่เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการ) มีความเห็นสรุปได้ ดังนี้ คือโรงเรียนมาตรฐานคุณธรรมประกอบด้วย ๖ มาตรฐาน ๑๒ องค์ประกอบ และ ๕๐ ตัวชี้วัด ซึ่งได้มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติ และเน้นการประเมินตามสภาพจริงโดยใช้วิธีการที่หลากหลายไม่เน้นการประเมินเอกสาร ศูนย์คุณธรรม ได้ส่งเสริมให้โรงเรียนต่างๆ นำกรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมไปทดลองใช้ จากนั้นมีกระบวนการเข้าไปนิเทศติดตามและประเมินผล รวมทั้งเสริมพลังแก่ผู้บริหาร คณะครู และนักเรียนในพื้นที่จริง (เน้นการประเมินตามสภาพจริง) โดยใช้วิธีการที่หลากหลายผสมผสานกัน เพื่อส่งเสริม สนับสนุนพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดจนเผยแพร่ต่อไป

องค์ประกอบของมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมมีอะไรบ้าง ???

มาตรฐานที่ ๑ ด้านผู้บริหาร

- ❑ มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักธรรมาภิบาล
- ❑ มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทั้งองค์กร
- ❑ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

มาตรฐานที่ ๒ ด้านครู และบุคลากร ทางการศึกษา

- ❑ มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู
- ❑ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

มาตรฐานที่ ๓ ด้านนักเรียน

- ❑ เป็นเด็กดี มีคุณลักษณะ/
ค่านิยมที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ ๔ ด้านสภาพแวดล้อม

- ❑ โรงเรียนสะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย
- ❑ มีป้ายหลักธรรมคำสอน / คำขวัญ / คติ
สอนใจที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

มาตรฐานที่ ๕ ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม

- ❑ มีการบูรณาการการทำงานทุกฝ่ายในโรงเรียน
- ❑ ความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้เสีย
- ❑ การมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรภายนอก

มาตรฐานที่ ๖ ด้านแผนงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

- ❑ มีโครงการหรือโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรม
- ❑ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมเป็นประจำหรือเป็นวิถี

เกณฑ์การประเมินมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม

ประเมินมาตรฐานคุณธรรมจริยธรรมจากตัวบ่งชี้ที่พบในแต่ละด้าน โดยทำการประเมินให้คะแนนลงในช่องคะแนนให้ตรงกับสภาพที่ท่านผู้ประเมิน สามารถพบเห็น/สังเกตได้/มีหลักฐาน/ข้อมูลต่าง ๆ ประกอบในการประเมินมากที่สุด พร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบการประเมิน และเขียนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพัฒนาโรงเรียนในแต่ละด้านตามช่องว่างที่กำหนดให้

ทั้งนี้ ผู้ประเมินพิจารณาโดยภาพรวม (ส่วนใหญ่ หรือ ร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป) ของแต่ละมาตรฐาน เช่น สภาพที่พบเห็นโดยภาพรวม การดำเนินงานโดยภาพรวม หรือ พฤติกรรมโดยภาพรวม เป็นต้น โดยเกณฑ์การประเมินมีความหมายดังนี้

ผลการประเมิน ๔ หมายถึง มีสภาพการดำเนินงานที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ ในระดับ ดีมาก
 ผลการประเมิน ๓ หมายถึง มีสภาพการดำเนินงานที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ ในระดับ ดี
 ผลการประเมิน ๒ หมายถึง มีสภาพการดำเนินงานที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ ในระดับ พอใช้
 ผลการประเมิน ๑ หมายถึง มีสภาพการดำเนินงานที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ ในระดับ ควรปรับปรุง

มาตรฐานที่ ๑ ด้านผู้บริหาร

ข้อ	รายการ	ผลการประเมิน				เหตุผล/หลักฐานประกอบการประเมิน	ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา
		๔	๓	๒	๑		
องค์ประกอบที่ ๑ มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักธรรมาภิบาล มี ๕ ข้อ							
๑	บังคับใช้กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และหลักเกณฑ์ทางวินัยด้วยความเป็นธรรมอยู่เสมอ						
๒	บริหารงานด้วยความซื่อตรง โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้						
๓	รับผิดชอบในหน้าที่ และมุ่งมั่นในการทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ						
๔	บริหารอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง						
๕	ปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารอย่างมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่เสมอ						

ข้อ	รายการ	ผลการประเมิน				เหตุผล/หลักฐาน ประกอบการประเมิน	ข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนา
		๔	๓	๒	๑		
องค์ประกอบที่ ๒ มีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมทั้งองค์กร มี ๓ ข้อ							
๖	กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติงาน และโครงการรองรับ อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับสภาพปัญหา/บริบทขององค์กร						
๗	ส่งเสริม สนับสนุนให้มีการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม และการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรม						
๘	นิเทศ กำกับ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน และสร้างขวัญกำลังใจแก่ คณะครู และนักเรียนในการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม/การเรียน การสอนที่สอดแทรกคุณธรรม						
องค์ประกอบที่ ๓ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มี ๕ ข้อ							
๙	แต่งกายสุภาพ เรียบร้อย ถูกต้องตามระเบียบขององค์กร และเหมาะสมกับกาลเทศะ						
๑๐	ตรงต่อเวลาในการทำงาน ตามระเบียบและข้อบังคับขององค์กร						
๑๑	ให้ความสำคัญกับงานในหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก						
๑๒	มีจิตอาสา/จิตสาธารณะ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคน						
๑๓	เสียสละ และ มุ่งมั่น ส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีของสมาชิกในองค์กร						
รวมคะแนน							

มาตรฐานที่ ๒ ด้านครู และบุคลากรทางการศึกษา

ข้อ	รายการ	ผลการประเมิน				เหตุผล/หลักฐาน ประกอบการประเมิน	ข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนา
		๔	๓	๒	๑		
องค์ประกอบที่ ๑ มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู มี ๕ ข้อ							
๑๔	รักและเมตตาศิษย์อย่างเท่าเทียม						
๑๕	มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิต						
๑๖	ปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความรู้ ฝึกทักษะและพัฒนาคุณลักษณะ/ค่านิยมอันพึงประสงค์ให้กับศิษย์						
๑๗	พัฒนาตนเองอยู่เสมอ						
๑๘	รักและศรัทธาในวิชาชีพ						
องค์ประกอบที่ ๒ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มี ๕ ข้อ							
๑๙	แต่งกายสุภาพ เรียบร้อย ถูกต้องตามระเบียบขององค์กร และเหมาะสมกับกาลเทศะ						
๒๐	ตรงต่อเวลาในการทำงาน ตามระเบียบและข้อบังคับขององค์กร						
๒๑	รับผิดชอบ และให้ความสำคัญกับงานในหน้าที่ครู และบุคลากรฯ เป็นหลัก						
๒๒	มีจิตอาสา/จิตสาธารณะ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคน						
๒๓	เสียสละ และ มุ่งมั่น ส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีของสมาชิกในองค์กร						
รวมคะแนน							

มาตรฐานที่ ๓ ด้านนักเรียน

ข้อ	รายการ	ผลการประเมิน				เหตุผล/หลักฐาน ประกอบการประเมิน	ข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนา
		๔	๓	๒	๑		
องค์ประกอบที่ ๑ เป็นเด็กดี มีคุณลักษณะ/ค่านิยมที่พึงประสงค์ มี ๗ ข้อ							
๒๔	รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์						
๒๕	ซื่อสัตย์สุจริต						
๒๖	มีวินัย รับผิดชอบในหน้าที่ ใฝ่เรียนรู้ และมุ่งมั่นในการทำงาน						
๒๗	พอเพียง และรักความเป็นไทย						
๒๘	มีจิตอาสา/จิตสาธารณะ และมี ค่านิยมที่พึงประสงค์อื่น ๆ						
๒๙	มีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่						
๓๐	เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดี ของครู เป็นเยาวชนที่ดีของสังคม						
รวมคะแนน							

มาตรฐานที่ ๔ ด้านสภาพแวดล้อม

ข้อ	รายการ	ผลการประเมิน				เหตุผล/หลักฐาน ประกอบการประเมิน	ข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนา
		๔	๓	๒	๑		
องค์ประกอบที่ ๑ โรงเรียนสะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย มี ๕ ข้อ							
๓๑	สภาพแวดล้อมทั้งภายในและ ภายนอกบริเวณโรงเรียนมีความ สะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย						
๓๒	อาคารเรียน ห้องเรียนต่าง ๆ และ โถงเรียน มีความสะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย						
๓๓	ห้องพักผู้อำนวยการ ห้องพักครู ห้อง สำนักงาน ห้องพัสดุ ห้องสมุด มี ความสะอาดเรียบร้อย ปลอดภัย						
๓๔	บริเวณหน้าเสาธง สนามเด็กเล่น สนามกีฬา สวนหย่อม และแปลง เกษตร มีความสะอาดเรียบร้อย ปลอดภัย						

ข้อ	รายการ	ผลการประเมิน				เหตุผล/หลักฐาน ประกอบการประเมิน	ข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนา
		๔	๓	๒	๑		
๓๕	โรงอาหาร ห้องน้ำ ที่จอดรถ มีความสะอาดเรียบร้อย ปลอดภัย						
องค์ประกอบที่ ๒ มีสื่อ/ป้ายหลักธรรมคำสอน/คำขวัญ/คติสอนใจที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม มี ๕ ข้อ							
๓๖	มีสื่อ/ป้ายหลักธรรมคำสอน/คำขวัญ/คติสอนใจฯ ที่นักเรียนสามารถพบเห็นได้อย่างชัดเจนอยู่ในบริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียน						
๓๗	มีสื่อ/ป้ายหลักธรรมคำสอน/คำขวัญ/คติสอนใจฯ ที่มีอยู่ในบริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียนมาใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของโรงเรียนในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม						
๓๘	มีสื่อ/ป้ายหลักธรรมคำสอน/คำขวัญ/คติสอนใจฯ ที่หลากหลายและเหมาะสมกับสภาพบริบทและวิถีปฏิบัติของโรงเรียน						
๓๙	มีสื่อ/ป้ายหลักธรรมคำสอน/คำขวัญ/คติสอนใจฯ ที่เป็นผลงานของนักเรียน หรือเกิดจากกิจกรรมที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือ จัดทำขึ้น						
๔๐	มีการดูแลรักษา ปรับปรุง พัฒนา มีสื่อ/ป้ายหลักธรรมคำสอน/คำขวัญ/คติสอนใจฯ ที่มีอยู่ในบริเวณต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ						
รวมคะแนน							

มาตรฐานที่ ๕ การมีส่วนร่วม

ข้อ	รายการ	ผลการประเมิน				เหตุผล/หลักฐาน ประกอบการประเมิน	ข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนา
		๔	๓	๒	๑		
องค์ประกอบที่ ๑ มีการบูรณาการการทำงานทุกฝ่ายในโรงเรียน มี ๓ ข้อ							
๔๑	โรงเรียนมีส่วนร่วมกับผู้ปกครองหรือชุมชน ในการเสริมสร้างคุณธรรมแก่นักเรียน						
๔๒	โรงเรียนมีส่วนร่วมกับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือ หน่วยงานต้นสังกัดในการเสริมสร้างคุณธรรมให้นักเรียน						
๔๓	โรงเรียนมีส่วนร่วมกับ องค์กรภายนอกอื่น ๆ ในการเสริมสร้างคุณธรรมให้นักเรียน						
องค์ประกอบที่ ๒ การมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรภายนอก และหน่วยงานอื่น ๆ มี ๓ ข้อ							
๔๔	ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนตามความเหมาะสมจากผู้ปกครองหรือชุมชน						
๔๕	ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนตามความเหมาะสมจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัด						
๔๖	ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนตามความเหมาะสมจากองค์กรภายนอกอื่น ๆ						
รวมคะแนน							

มาตรฐานที่ ๖ แผนงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ข้อ	รายการ	ผลการประเมิน				เหตุผล/หลักฐาน ประกอบการประเมิน	ข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนา
		๔	๓	๒	๑		
องค์ประกอบที่ ๑ มีโครงการหรือโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรม							
๔๗	มีการส่งเสริมให้นักเรียนทำโครงการที่เกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำของนักเรียนเอง โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา						
๔๘	มีร่องรอยหลักฐานที่แสดงถึงผลของการทำโครงการของนักเรียน อาทิ Mind Mapping โปสเตอร์ รูปเล่มรายงาน และพฤติกรรมเชิงลบที่เปลี่ยนแปลง						
องค์ประกอบที่ ๒ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมเป็นประจำวิถีชีวิต มี ๒ ข้อ							
๔๙	มีกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน อาทิ กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมประชุมประจำสัปดาห์/ประจำเดือน กิจกรรมทางศาสนาที่ตนเองนับถือ						
๕๐	มีกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นสื่อในการส่งเสริมคุณธรรมเป็นประจำ โดยสอดคล้องกับบริบท หรือ วิถีชีวิต วิถีปฏิบัติของนักเรียน						
รวมคะแนน							

สรุปผลการประเมินมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม

รวมคะแนนมาตรฐานที่ ๑ (คะแนนเต็ม ๔๐ คะแนน)	
รวมคะแนนมาตรฐานที่ ๒ (คะแนนเต็ม ๕๒ คะแนน)	
รวมคะแนนมาตรฐานที่ ๓ (คะแนนเต็ม ๔๐ คะแนน)	
รวมคะแนนมาตรฐานที่ ๔ (คะแนนเต็ม ๒๘ คะแนน)	
รวมคะแนนมาตรฐานที่ ๕ (คะแนนเต็ม ๒๔ คะแนน)	
รวมคะแนนมาตรฐานที่ ๖ (คะแนนเต็ม ๑๖ คะแนน)	
รวมคะแนนมาตรฐานทั้งหมด (คะแนนเต็ม ๒๐๐ คะแนน)	

คะแนนเกณฑ์ การประเมิน แบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ดังนี้

- มาตรฐานระดับ ดีมาก (๑๘๐ - ๒๐๐ คะแนน)
- มาตรฐานระดับ ดี (๑๖๐ - ๑๗๙ คะแนน)
- มาตรฐานระดับ พอใช้ (๑๔๐ - ๑๕๙ คะแนน)
- ไม่ผ่านมาตรฐาน (น้อยกว่า ๑๔๐ คะแนน)

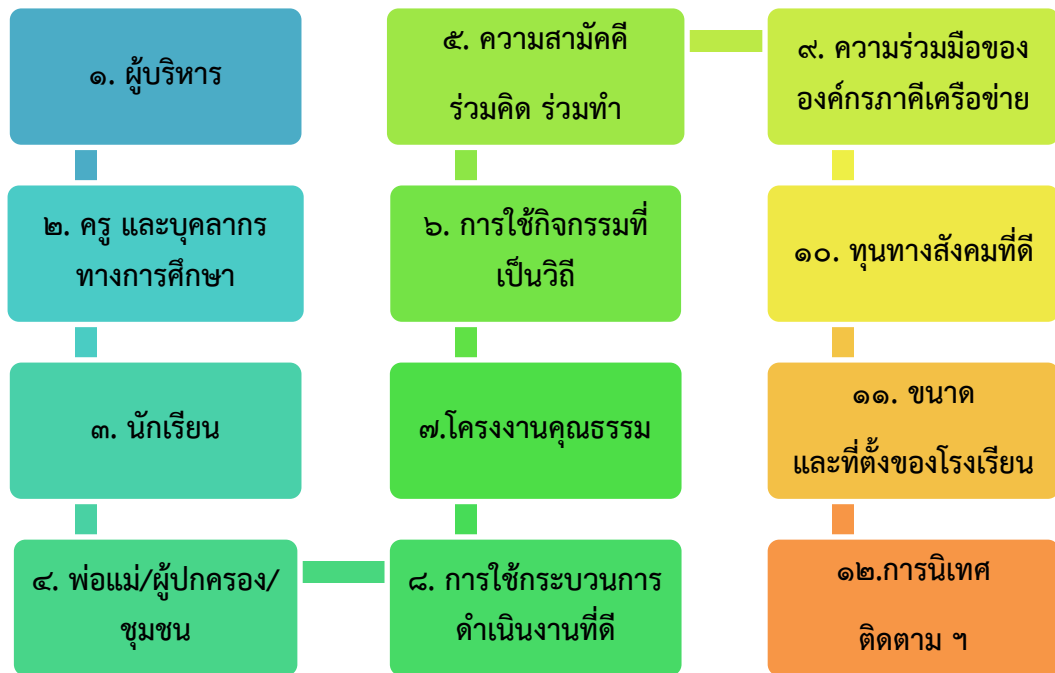
ส่วนที่ ๓

โรงเรียนคุณธรรมที่มีมาตรฐาน เป็นอย่างไร

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ได้มาตรฐาน

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลว (ตรงข้ามกัน) ของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ได้มาตรฐานได้มาจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ และข้อคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน ๑๒ ปัจจัย สรุปได้ดังนี้

(๑) **ผู้บริหาร/ผู้นำที่ดี** ที่มีความรู้มีความสามารถ มีวิสัยทัศน์ และตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทั้งคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน ตลอดจนใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียน อาทิ มีการบริหารจัดการที่ดี ยุติธรรม ซื่อตรงโปร่งใส ตรวจสอบได้ มุ่งมั่นในการทำงาน และรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น บริหารแบบมีส่วนร่วม ดึงพลังร่วมทั้งจากภายในและภายนอกโรงเรียนได้ดี ให้เกียรติ ไว้วางใจ เชื่อใจ ในตัวผู้ร่วมงาน นิเทศ กำกับ ติดตาม และสร้างขวัญกำลังใจ ย่อมจะทำให้การพัฒนาโรงเรียนไปสู่การเป็นโรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐานประสบความสำเร็จได้ในที่สุด ถ้าผู้บริหารโรงเรียนมีคุณลักษณะที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาก็ยากที่จะพัฒนาโรงเรียนให้ได้ตามกรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม และจากการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลในพื้นที่ พบว่า มีผู้บริหารหลาย ๆ โรงเรียนทำงานนี้เพื่อหวังผลรางวัล ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อด้อยอย่างมาก เพราะไม่ได้ทำด้วยใจ ทำเพราะหวังผลตอบแทน จึงยากที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นโรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐาน

(๒) **ครูและบุคลากรทางการศึกษา** โรงเรียนที่มีคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนหรือการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เช่น โรงเรียนวิถีพุทธ และโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาฯ หรือผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนมาก่อน นับได้ว่าเป็นต้นทุนทางสังคมที่ดีมาก อีกทั้งยังเป็นกองกำลังที่ดีของ

ผู้บริหารโรงเรียนอีกด้วย เพราะรู้และเข้าใจกลวิธี/กระบวนการ และช่องทางการพัฒนานักเรียนในด้านนี้ รวมทั้งสามารถทำงานเชิงบูรณาการกับโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เข้ามายังโรงเรียนได้เป็นอย่างดี โดยไม่เป็นการเพิ่มภาระงาน จึงส่งผลให้การนำมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมไปปฏิบัติ สามารถทำได้ดีและพัฒนาโรงเรียนสู่โรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐาน และใช้ผลของการพัฒนาเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้กับงานต่าง ๆ ได้อีกด้วย อาทิ การประกันคุณภาพ และการรับรางวัลจากองค์กรต่าง ๆ เป็นต้น

(๓) **นักเรียน** สำหรับโรงเรียนที่มีนักเรียนแกนนำเป็นกองกำลังจิตอาสาที่ได้อยู่แล้ว รวมทั้งโรงเรียนที่มีนักเรียนที่มาจากพื้นฐานการอบรมที่ดีและตัวอย่างที่ดีทั้งจากที่บ้านและโรงเรียน เช่น การมีวินัย ความรับผิดชอบในหน้าที่ จิตอาสา สามัคคี ฯลฯ ก็จะทำให้ความร่วมมือกับท่านผู้บริหารและคณะครู ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ตลอดจนเป็นตัวช่วยที่สำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐานเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

(๔) **พ่อแม่/ผู้ปกครอง/ชุมชน** เป็นพื้นฐานที่สำคัญ เพราะเป็นทั้งต้นแบบและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของนักเรียน ตลอดจนเป็นกองหนุนที่ดีของผู้บริหารและคณะครู โรงเรียนที่มีกลุ่มคนเหล่านี้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพวกเขาในการหล่อหลอมลูกหลานให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม และให้ความร่วมมือในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมลูกหลานของตัวเองก็จะช่วยให้โรงเรียนได้มาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมด้านนักเรียนดีโดยไม่ยากนัก

(๕) **ความสามัคคี ร่วมคิดร่วมทำ** ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความเสียสละ การมีศรัทธาและความมุ่งมั่นตั้งใจในเรื่องนี้เป็นที่ตั้งของทั้งผู้บริหารและครู รวมทั้งการมีจิตวิญญาณความเป็นครู ตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการอบรมบ่มเพาะความดีความงามให้กับนักเรียนโดยการเป็นแบบอย่างที่ดี นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนไปสู่โรงเรียนมาตรฐานคุณธรรมได้

(๖) **การใช้กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิต (เข้าจรดเย็น)** และการบูรณาการไปกับกิจกรรมอื่น ๆ ของโรงเรียนอย่างผสมกลมกลืน รวมทั้งการสอนสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ กระตุ้นซ้ำ ๆ ย้ำบ่อย ๆ จะช่วยให้สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนได้ดีกว่าการใช้กิจกรรมหรือโครงการที่จัดเป็นครั้งคราวเท่านั้น เพราะนักเรียนจะเกิดการเรียนรู้โดยการซึมซับ (Assimilation) และปฏิบัติจนเปลี่ยนเป็นนิสัยนั่นเอง นอกจากนี้การใช้กิจกรรมที่หลากหลายและสร้างสรรค์จะทำให้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนประสบความสำเร็จได้มากกว่าการใช้กิจกรรมเพียงไม่กี่กิจกรรมเท่านั้น เพราะนักเรียนมีความแตกต่างกัน พื้นฐาน/ภูมิหลังก็แตกต่างกัน การใช้กิจกรรมที่หลากหลายจะช่วยตอบสนองการเรียนรู้และการพัฒนาของนักเรียนที่แตกต่างกันนั่นเอง

(๗) **โครงการคุณธรรม** เป็นเครื่องมือหนึ่งที่หลาย ๆ โรงเรียนใช้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนได้ดี เพราะนักเรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันลงมือทำ โดยมีครูเป็นผู้กระตุ้นความคิดและเป็นที่ปรึกษาของนักเรียน นักเรียนได้เรียนรู้ความดีความงามจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง มีการค้นพบความรู้ ความดีความงามด้วยตัวของพวกเขาเอง จึงเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายและให้ประสบการณ์ที่ดีกับนักเรียน

โครงการคุณธรรมจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาทักษะกระบวนการคิดและการทำงานร่วมกันให้นักเรียนได้ดี นำไปสู่การแก้ปัญหาพฤติกรรมเชิงลบของตัวนักเรียนเองและของนักเรียนคนอื่น ๆ ในโรงเรียน รวมทั้งความดีที่นักเรียนต้องการจะทำ จึงเป็นการระเบิด (ความดี) จากตัวนักเรียนเองและห้องเรียนของพวกเขาสู่ความดีทั้งโรงเรียนในที่สุด

(๘) การใช้กระบวนการดำเนินงานที่ดี สำหรับผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูที่ใช้วงจรคุณภาพ PDCA ในการพัฒนางาน และใช้หลัก SMART planning (รู้เหตุ รู้ปัญหา รู้วิธีแก้) สำหรับการทำงาน รวมทั้งใช้กระบวนการบริหารงานด้วยหลักการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (WSA) การทำงานเชิงบูรณาการตลอดจนมีการประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังในการทำงาน (CIPP Mode) รวมไปถึงมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุน สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติทั้งในส่วนของครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน ก็จะช่วยให้การพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐานได้เป็นอย่างดี

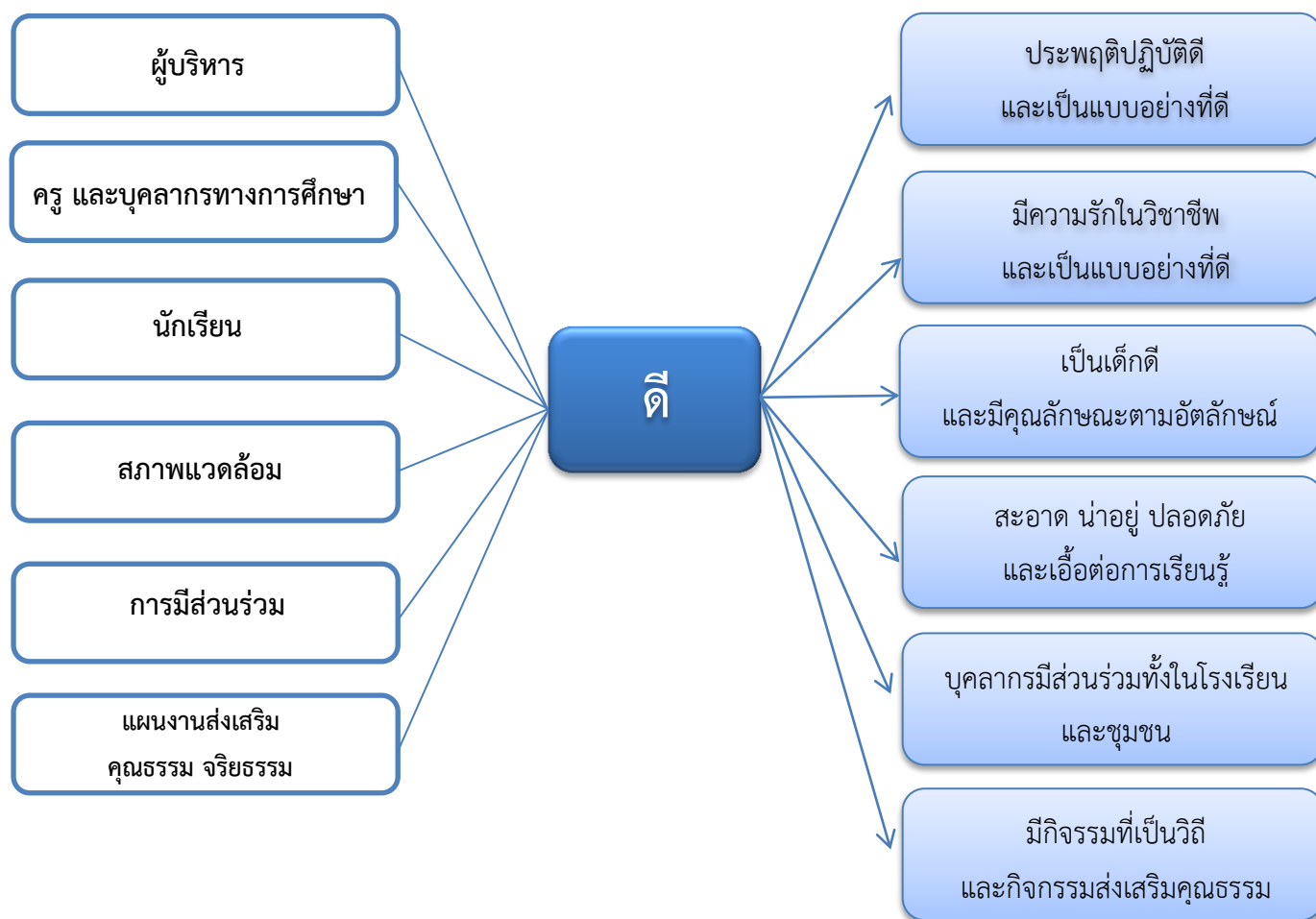
(๙) ความร่วมมือขององค์กรภาคีเครือข่าย โรงเรียนที่ได้รับความร่วมมือจากองค์กรหรือภาคีเครือข่าย หน่วยงานต้นสังกัด และผู้ปกครอง/ชุมชนเป็นอย่างดี นับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้โรงเรียนพัฒนาไปสู่ความสำเร็จของการเป็นโรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐานอีกปัจจัยหนึ่ง

(๑๐) ทูตทางสังคมที่ดี สำหรับโรงเรียนที่มีผู้บริหารที่ดี ครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียนดี พ่อแม่/ผู้ปกครอง/ชุมชน และสิ่งแวดล้อม/สังคมนอก ๆ ตัวนักเรียนดี รวมทั้งความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน/โรงเรียนคุณธรรม ย่อมเป็นทูตทางสังคมที่ดีในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนมาตรฐานคุณธรรมได้ไม่ยากนัก

(๑๑) ขนาด และที่ตั้งของโรงเรียน รวมทั้งช่วงวัย และจำนวนนักเรียนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ได้มาตรฐานเช่นกัน กล่าวคือโรงเรียนขนาดเล็ก มีพื้นที่และจำนวนนักเรียนไม่มากนัก เช่น โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาขนาดเล็กย่อมสามารถดูแลนักเรียนได้ทั่วถึงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ช่วยแก้ปัญหาพฤติกรรมเชิงลบและบ่มเพาะความดีความงามได้ง่ายกว่าด้วย ทำนองเดียวกัน โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ มีนักเรียนจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ตั้งอยู่ในเขตเมืองที่มีสิ่งแวดล้อมเต็มไปด้วยแหล่งอบายมุข สถานบันเทิง และสิ่งล่อใจมากมาย กอปรกับนักเรียนอยู่ในช่วงวัยรุ่น จึงมีพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่าเด็กเล็กหรือกลุ่มที่โรงเรียนและบ้านตั้งอยู่ในที่ห่างไกลจากตัวเมือง เป็นผลให้การอบรมบ่มเพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษากระทำได้ยากกว่านักเรียนในระดับประถมศึกษา

(๑๒) การนิเทศ ติดตาม สนับสนุน ส่งเสริม เสริมพลัง และสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้บริหารโรงเรียน คณะครูและบุคลากรทางการศึกษา รวมทั้งนักเรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องโดยผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการจากศูนย์คุณธรรม นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ได้มาตรฐานที่ไม่อาจละเลยได้ เพราะจัดว่าเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน/โรงเรียนคุณธรรมเกิดขึ้นและคงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งนับว่าเป็นจุดเด่นของกระบวนการ

ทำงานฝ่ายเครือข่ายของศูนย์คุณธรรมที่เดียว ในทางตรงกันข้ามถ้าขาดกระบวนการด้านนี้ไม่ว่าจะเป็นโครงการใด ๆ ของหน่วยงานใดก็ตามย่อมเกิดความล้มเหลวตามมาในที่สุด เปรียบเสมือนการลงทุนที่สูญเปล่าดังที่หลาย ๆ หน่วยงานกระทำกันอยู่เป็นประจำ เช่น จัดอบรมแล้วก็ไม่มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม เสริมหนุน และประเมินผลแต่อย่างใด จึงไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานตามมานั่นเอง

ภาพแสดงผลสัมฤทธิ์ของโรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐาน

ตัวอย่าง ตารางมาตรฐาน ๒ ด้าน และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรม ๔ ประการ

คุณธรรมเป้าหมาย / มาตรฐาน	พฤติกรรมกิจกรรมที่พึงประสงค์		
	ผู้บริหาร	ครู และบุคลากร ทางการศึกษา	นักเรียน
พอเพียง	<ul style="list-style-type: none"> - มีการบริหารจัดการที่เกิดประโยชน์คุ้มค่า เช่น มีแผนการใช้จ่ายเงินที่สอดคล้องกับแผนงาน - เสียสละ 	<ul style="list-style-type: none"> - ประหยัดทรัพยากรของโรงเรียน - เสียสละ แบ่งปันต่อนักเรียนและเพื่อนร่วมงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ประหยัดอดออม ออมเงิน ออมบุญ หยอดกระปุกวันละ ๑ บาท
วินัย	<ul style="list-style-type: none"> - ตรงต่อเวลา - ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของราชการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ตรงต่อเวลา - แต่งกายถูกระเบียบของโรงเรียน - ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - วินัยรองเท้า/ การเข้าแถว - แต่งกายถูกระเบียบของโรงเรียน - กิจกรรมหน้าเสาธง - ยิ้มไหว้ ทักทาย มีสัมมาคารวะ
สุจริต	<ul style="list-style-type: none"> - มีการบริหารงานที่มีธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่เอาเวลาราชการไปทำเรื่องส่วนตัว - ไม่เอาเปรียบนักเรียน เพื่อนครู และผู้ปกครอง 	<ul style="list-style-type: none"> - ของหายได้คืน - ไม่โกหก ไม่ลักขโมย - ไม่เล่นการพนัน - ไม่ทะเลาะวิวาท - ไม่พูดคำหยาบ
จิตอาสา	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นผู้นำทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน - ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางทางวิชาการของชุมชน เช่น ศูนย์เรียนรู้ ศูนย์รับบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัย ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - สอนเด็กนักเรียนที่อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ นอกเวลาเรียน - มีน้ำใจ เสียสละ ช่วยเหลือโรงเรียน และเพื่อนร่วมงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีน้ำใจ เสียสละ ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน
การมีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - บุคลากรในโรงเรียนมีการบูรณาการแผนงานทุกภาคส่วน เช่น โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนประชารัฐ โรงเรียนสุจริต ฯลฯ - ส่งเสริม สนับสนุนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนตามความเหมาะสมจากผู้ปกครองหรือชุมชน เช่น ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา - ส่งเสริม สนับสนุนที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนตามความเหมาะสมจากองค์กรภายนอกอื่น ๆ เช่น กิจกรรมสานสัมพันธ์ ร่วมกับชุมชน หน่วยงานอื่นๆ การยกย่อง เชิดชู การให้รางวัลต่างๆ 		

คุณธรรมเป้าหมาย / มาตรฐาน	พฤติกรรมกิจกรรมที่พึงประสงค์		
	ผู้บริหาร	ครู และบุคลากร ทางการศึกษา	นักเรียน
สภาพแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - สะอาด น่าอยู่ ร่มรื่น ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ - Zoning รับผิดชอบ - ป้าย สื่อการเรียนรู้ด้านคุณธรรม 		
แผนส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน อาทิ กิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของโรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมประชุมประจำสัปดาห์/ประจำเดือน กิจกรรมทางศาสนาที่ตนเองนับถือ - กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมเป็นประจำ โดยสอดคล้องกับบริบท หรือ วิถีชีวิต วิถีปฏิบัติของนักเรียน 		

ภาพแสดงผลที่คาดว่าจะได้รับจากการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐาน

ส่วนที่ ๔

ภาคผนวก และกรณีศึกษา

กรณีศึกษามาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมแบบผสมผสาน

จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน ประกอบกับการสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยกับทั้งบุคลากรในโรงเรียนผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชน และผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งการเยี่ยมชมกิจกรรมของโรงเรียน เอกสาร/ร่องรอยการปฏิบัติงาน ผนวกกับการ ติดตามผลงานของโรงเรียนผ่านทางโซเชียลมีเดีย (Social media) อย่างหลากหลาย พบว่า โรงเรียน เครือข่ายของศูนย์คุณธรรมทั้ง ๓ ภูมิภาค มีการนำกรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ (๑) มาตรฐานด้านผู้บริหาร (๒) มาตรฐานด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา (๓) มาตรฐานด้านนักเรียน (๔) มาตรฐานด้านสภาพแวดล้อม (๕) มาตรฐานด้านกระบวนการมีส่วนร่วม และ (๖) มาตรฐานด้านกิจกรรม ที่ส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งกรอบมาตรฐานทั้ง ๖ ด้าน ที่เป็นองค์ประกอบของโรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาจาก กระบวนการระดมความคิดของตัวแทนผู้บริหาร และครูโรงเรียนเครือข่าย ทั้ง ๓ ภูมิภาค จำนวน ๙๐ โรงเรียน

โรงเรียนเครือข่ายของศูนย์คุณธรรมได้นำกรอบมาตรฐานไปเป็นแนวคิดในการพัฒนาโรงเรียน พบว่า โรงเรียนเครือข่ายของศูนย์คุณธรรมแต่ละแห่งมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น บางโรงเรียนมีผลการพัฒนา ไปเป็นโรงเรียนคุณธรรมที่ได้มาตรฐานครบทั้ง ๖ ด้าน อาทิ โรงเรียนบ้านนาค้ำน้อย ๒ อ.เมือง จ.มุกดาหาร โรงเรียนบ้านหนองใหญ่ อ.สนามชัยเขต และโรงเรียนสิียดพัฒนา อ.ท่าตะเกราบ จ. ฉะเชิงเทรา โรงเรียน บ้านทุ่งยางงาม อ.ห้วยยอด และโรงเรียนบ้านช่องลม อ.วังวิเศษ จ. ตรัง เป็นต้น และยังมีโรงเรียน เครือข่ายของศูนย์คุณธรรมบางแห่งที่มีมาตรฐานดีในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปบางโรงเรียนมีผู้บริหารดี บางโรงเรียนมีครูและบุคลากรทางการศึกษาดี บางโรงเรียนมีนักเรียนดี สภาพแวดล้อมดี และมีกิจกรรมที่ ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน โดยภาพรวมยังไม่ครบกรอบมาตรฐานทั้ง ๖ ด้าน ของโรงเรียนคุณธรรม ที่ได้มาตรฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาไปสู่โรงเรียนคุณธรรมที่ได้ มาตรฐานแตกต่างกัน สำหรับโรงเรียนที่ได้มาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมในด้านต่าง ๆ นั้น สามารถยกตัวอย่าง ได้ดังนี้

ด้านผู้บริหาร สำหรับโรงเรียนเครือข่ายของศูนย์คุณธรรมที่ร่วมทดลองใช้กรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมทั้ง ๖ ด้าน เป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มีโรงเรียนที่มีผู้บริหารดีและได้มาตรฐาน ได้แก่ **ผอ.วิเชียร บุญมาก โรงเรียนเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน อ. น้ำเกลี้ยง จ. ศรีสะเกษ** เป็นผู้บริหารที่เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับทั้งครูและนักเรียน แต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีเมตตาต่อนักเรียน ไม่ทิ้งโรงเรียนไปรับงานจากหน่วยงานภายนอก มาโรงเรียนและพบปะครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนเป็นประจำ ให้ความสำคัญกับการพัฒนานักเรียนโดยเฉพาะการสร้างนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม **ผอ.มนตรีพิศาล ทรงกิตติพิศาล โรงเรียนวิเชียรมาตุ อ.เมือง จ. ตรัง** เป็นผู้บริหารที่มีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเป็นอย่างดี รักและเมตตาลูกศิษย์ มีแนวคิดในการพัฒนานักเรียนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กันไป แต่เดิมนั้นโรงเรียนวิเชียรมาตุมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่าและมีชื่อเสียงในด้านนี้ จากแนวคิดความรู้ คู่คุณธรรม สู่นโยบายและสู่การปฏิบัติใช้กระบวนการมีส่วนร่วมโดยเชิญครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านนี้มาเป็นครูแกนนำในการดำเนินงาน รับฟังความคิดเห็นของทั้งครูและนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดโครงการที่สนใจจะดำเนินการและคิดอย่างมีเหตุผล ก็มีครูส่งเสริม สนับสนุน และทำเป็นแบบอย่างทำให้เป็นที่รักของนักเรียน

โรงเรียนขยายโอกาส ที่มีผู้บริหารดีคือ **ผอ.เจสียว เกื่อนเภา โรงเรียนบ้านตะโกกลาง อ. สวนผึ้ง จ.ราชบุรี** เป็นผู้บริหารที่สุภาพเรียบร้อย เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับทั้งครู นักเรียน และผู้ปกครอง รัก เมตตา และช่วยเหลือนักเรียนเสมอ มุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน มีจิตใจดี ให้ออกัสคนในการพัฒนาตนเอง มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมมาแล้ว โรงเรียนบ้านตะโกกลางได้รับการคัดเลือกเข้าโครงการกองทุนการศึกษาอันเนื่องมาจากพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่๙ ทั้งผู้บริหารและครูบางส่วนที่ยังไม่ย้ายออกไปเคยได้รับการอบรมกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศมาบ้างแล้ว ด้วยเหตุที่ว่านักเรียนของโรงเรียนบ้านตะโกกลางนั้นส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชนเผ่ากะเหรี่ยง มีภาษา วิถีชีวิต และวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่บ้านและโรงเรียนไม่ค่อยเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น จึงค่อนข้างเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนานักเรียน เช่น ปัญหาการสื่อสาร (ภาษาในการสื่อสาร) วิถีปฏิบัติที่บ้านและที่โรงเรียนแตกต่างกัน ฯลฯ นักเรียนจึงติดนิสัยจากที่บ้านมาใช้ที่โรงเรียน โดยเฉพาะเด็กเล็ก ๆ ทำให้ช่วงแรกๆ ของการพัฒนาค่อนข้างมีอุปสรรคอย่างมาก เช่น การรักษาความสะอาด วินัย และความรับผิดชอบ ฯลฯ จำนวนนักเรียนค่อนข้างมากตั้งแต่ระดับอนุบาล-มัธยมศึกษาปีที่๓ พื้นที่โรงเรียนกว้างขวาง ครูก็บรรจุใหม่ (ภาษาครูกับภาษาของนักเรียนคนละภาษากัน จึงเข้าใจไม่ตรงกัน) อัตราการย้ายของครูสูง จำนวนครูไม่เพียงพอ ฯลฯ ขณะที่โรงเรียนทางภาคอีสาน **ผอ. ปัจฉัย บ่งเทพ**

โรงเรียนบ้านกาบิน อ.กุดข้าวปุ้น จ. อุบลราชธานี เป็นผู้บริหารโรงเรียนที่ดีอีกท่านหนึ่ง กล่าวคือ ท่านมีความมุ่งมั่นและมานะพยายามที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนเป็นอย่างมาก และปฏิบัติดีเป็นตัวอย่างแก่ทั้งครูและนักเรียน ถึงแม้ว่าจะมีครูแกนนำมีน้อยเป็นกองกำลังหลักที่สำคัญ มีความพยายามสร้างกระบวนการอบรมบ่มเพาะนักเรียนทุกระดับชั้นแต่ยังไม่เกิดประสิทธิผลมากนัก จึงควรมีการพัฒนาครูทั้งโรงเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน และใช้กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตด้วยความหลากหลายในการอบรมบ่มเพาะนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนรุ่นพี่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ เช่น กิจกรรมพี่สอนน้อง เป็นต้น และโรงเรียนในจังหวัดกาญจนบุรี ผอ.พเยาว์ วงศ์สาโรจน์ โรงเรียนบ้านห้วยหวาย และ ผอ.ลาวัลย์ จินทอง โรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี ทั้ง ๒ ท่าน มีทั้งความรู้และประสบการณ์การทำงานด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและโรงเรียนคุณธรรมมาหลายปี เนื่องจากโรงเรียนบ้านห้วยหวายและโรงเรียนบ้านหนองสาหร่าย ได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาอันเนื่องมาจากพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ดังนั้น ผู้บริหารและครูทั้งโรงเรียนจึงผ่านกระบวนการอบรมและศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรมทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากมาย ประกอบกับความมุ่งมั่นตั้งใจ และการเอาใจใส่ ทำงานเชิงระบบ นิเทศ กำกับ ติดตาม และสนับสนุนการพัฒนานักเรียนของครูในโรงเรียนเป็นอย่างดี บริหารโดยใช้การมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิดและร่วมทำ ผนวกกับการประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี ส่งผลให้โรงเรียน ทั้ง ๒ พัฒนาไปสู่การเป็นโรงเรียนคุณธรรมได้ดี นอกจากนี้ยังพบ ผอ. ที่คือ ผอ. พิสิทธิ์ สุขสาลี โรงเรียนมาลาอิสสระเคราะห์ อ.ลาดบัวหลวง จ. อุดรธานี เป็นผู้บริหารโรงเรียนมุสลิมที่มีนักเรียนจำนวนมากตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ๑- ม. ๓ ท่ามกลางเสียสละบริหารโรงเรียนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เปิดโอกาสและให้ความสำคัญกับความคิดของเพื่อนร่วมงานเสมอ เป็นตัวอย่างที่ดี มุ่งมั่นตั้งใจที่จะสร้างนักเรียนที่ดีสู่สังคมท่ามกลางความยากลำบาก เพราะโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีการแพร่กระจายของยาเสพติด (ยาบ้า) เป็นจำนวนมาก นักเรียนจึงมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดยาเสพติดอย่างมาก ผอ. และคณะครูของโรงเรียนก็มีความเสี่ยงต่อชีวิต เนื่องจากช่วยกันรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดทั้งในโรงเรียนและชุมชนของนักเรียน มีครูแกนนำที่ดี สอนที่โรงเรียนนี้มานานและมีบ้านเรือนอยู่ในชุมชนด้วย ตลอดจนท่านเองและคณะครูอีกหลายท่านในโรงเรียนก็เป็นคนมุสลิมเช่นเดียวกับนักเรียน ดังนั้น ด้วยการนับถือศาสนาเดียวกัน วิถีชีวิต และวิถีปฏิบัติ ที่คล้ายกับนักเรียน จึงสื่อสารกันด้วยความรักและความเข้าใจ ผอ. พิสิทธิ์ สุขสาลี จึงเป็นตัวอย่างของผู้บริหารโรงเรียนที่ดีคนหนึ่ง รวมไปถึงท่าน ผอ.บัญชา ประเสริฐสุข โรงเรียนบ้านโคกไพล อ.ตาพระยา จ. สระแก้ว เป็นผู้บริหารโรงเรียนขยายโอกาสที่เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล ๑- ม.๓ นักเรียนส่วนใหญ่ก็เป็นลูกหลานของผู้ปกครองที่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนาและรับจ้างทั่วไป เป็นคนสุภาพเรียบร้อย ยิ้มแย้มแจ่มใส มาโรงเรียนแต่เช้าตรู่ รอรับนักเรียนบริเวณหน้าประตูโรงเรียนและพบปะผู้ปกครองเป็นประจำ รวมทั้งร่วมกิจกรรมหน้าเสาธงและอบรมบ่มเพาะนักเรียนยามเช้าเสมอ ๆ เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคณะครูของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน ให้การสนับสนุนการทำงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนและดึงพลังร่วมจากผู้ร่วมงานได้ดี จึง

ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาถือว่าเป็นกลไกหรือฟันเฟืองที่สำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนของแต่ละโรงเรียน และโรงเรียนเครือข่ายของศูนย์คุณธรรมที่ได้มีการนำกรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรมไปทดลองใช้นั้น มีบางโรงเรียนที่มีคณะครูและบุคลากรที่เข้มแข็งและเป็นกองกำลังสำคัญของท่านผู้บริหารโรงเรียนที่มีภารกิจหลายประการทำให้ไม่ค่อยมีเวลาที่จะอยู่บริหารโรงเรียน แต่คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนเหล่านี้ก็ร่วมมือร่วมใจกันทำหน้าที่ของครูผู้ให้ความรู้และอบรมบ่มเพาะความดีความงามให้กับนักเรียนในโรงเรียนของตนเองได้อย่างดียิ่ง อาทิ คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนท่าจิว ต.ตด. อ.อัมพวัน อ.ห้วยยอด จ.ตรัง คณะครูของโรงเรียนท่าจิวฯ จัดอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่า "กลุ่มชิงแก่" เป็นส่วนใหญ่ ด้วยช่วงวัยที่ใกล้เคียงกัน ช่วงอายุ ๕๐ กว่าปี จำนวนหลายคน กลุ่มครูเป็นขุมกำลังที่สำคัญของท่านผู้บริหารและเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับครูรุ่นน้อง ๆ ทั้งในด้านความเป็นครูและการทำงานในวิชาชีพครูอีกด้วย โรงเรียนเปรียบเสมือนบ้านที่อบอุ่น ๆ ครูทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ผูกพันปรองดอง รักกันเหมือนน้องเหมือนพี่ โดยมีพี่คนโต พี่คนรอง พี่คนกลาง และน้อง ๆ ดังนั้น พี่ ๆ จึงดูแลน้อง ส่วนน้อง ๆ ก็เคารพและเชื่อฟังพี่ ๆ ส่วนเพื่อนก็ช่วยเพื่อน รับประทานอาหารด้วยกัน (กินข้าวหม้อเดียวกัน) จึงใช้วงรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันเป็นสถานที่ประชุมร่วมกันไปด้วย มีปัญหาอะไรหรือมีโครงการ/กิจกรรมอะไรของโรงเรียน ครูทุกคนก็จะรับทราบและร่วมกันขับเคลื่อนได้ดีทีเดียว คุณครูของโรงเรียนนี้ทั้งสุขภาพเรียบร้อย และเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนจริง ๆ ด้วยช่วงอายุ/ช่วงวัยท่านจึงเปรียบเสมือนพ่อแม่และปู่ย่าตายายของนักเรียน ดังนั้น ท่านจึงรักและเมตตาลูกศิษย์ เป็นผลให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดี ไม่ว่าจะเป็นด้านวินัย ความรับผิดชอบในหน้าที่ และการมีจิตอาสา ส่งผลให้ห้องเรียนสะอาด อาคารเรียนสะอาด อาณาบริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียนสะอาดแม้ในช่วงวันเสาร์อาทิตย์ก็ตาม โรงเรียนมีบรรยากาศที่ดี ร่มรื่นสวยงาม มีต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาดีมาก ซึ่งความสำเร็จของการอบรมบ่มเพาะนักเรียนได้ดีของคณะครูโรงเรียนบ้านท่าจิวก็เนื่องมาจากครูทุกคนของโรงเรียนได้เข้ามาร่วมอบรมกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมร่วมกับท่านผู้บริหารและเพื่อนครูอีกหลายโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตรัง เขต ๒ ร่วมกันจัดขึ้นในช่วงปิดภาคเรียนนับว่าครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนท่าจิว ๆ เป็นตัวอย่างที่ดีมากและจัดว่าได้มาตรฐานด้านครูและบุคลากรทางการศึกษาตามกรอบมาตรฐานโรงเรียนคุณธรรม มาทางภาคอีสานโรงเรียนที่นับว่ามีศักยภาพสูงในการทำงาน ทำหน้าที่ทั้งสอนหนังสือ อบรมบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน และบริหารจัดการโครงการต่าง ๆ จากหลากหลายหน่วยงานที่เข้ามาในโรงเรียนนั่นคือโรงเรียนบ้านหนองหล่มหนองเหล่า อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี ผู้บริหารโรงเรียนไม่ค่อยมีเวลาเข้ามาทำงานในโรงเรียนมากนัก เนื่องจากท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถหลายด้าน จึงได้รับเชิญให้เป็นคณะทำงานของหน่วยงานต้นสังกัด แต่ไม่ต้องห่วงเพราะครูแกนนำและกองกำลังที่มีอยู่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีมาก โดยเฉพาะครูอัตราจ้างหลายคนนั้นถือเป็นกลไกสำคัญ โรงเรียนชุมชนบ้านแก่งเสือเต้น อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี เป็นโรงเรียนขยายโอกาสอีกโรงเรียนหนึ่งที่มีคณะครูที่เข้มแข็งและแกร่งกล้า คณะครูโรงเรียนมีความสามัคคี ช่วยกันทำงานโดยมีนักเรียนเป็นเป้าหมายของการพัฒนา และศรัทธาอันแรงกล้าต่อพระมหากษัตริย์คุณของในหลวงรัชกาลที่ ๙ จึงร่วมมือร่วมใจกันที่จะสร้างคนดีสู่สังคม (โรงเรียนได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมเป็นโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ของในหลวงรัชกาลที่ ๙) และถึงแม้ว่าท่านผู้บริหารโรงเรียนจะไม่อยู่ในโรงเรียน เนื่องจากท่านมีความรู้ความสามารถ มีภารกิจเป็นวิทยากร และพิธีกร ฯลฯ จากหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คณะครูของโรงเรียนชุมชนบ้านแก่งเสือเต้นยังมีความรับผิดชอบต่อการทำงานสูง มีขวัญและกำลังใจ เป็นเพราะมีความรู้และประสบการณ์ในการทำงานด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมายาวนาน ทั้งผู้บริหารและคณะครูนั้นผ่านกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและโรงเรียนคุณธรรมมาแล้วเช่นเดียวกับ โรงเรียนบ้านหนองใหญ่ อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับศูนย์คุณธรรมมาโดยตลอด คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนจึงมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องนี้และปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง

โรงเรียนกัณฑ์พิทยากร อ.กัณฑ์ จ.ตรัง มีครูแกนนำที่มีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนมาหลายปี และมีคณะทำงานจำนวนมากพอสมควร ทำให้มีกิจกรรมหลากหลายมารองรับนักเรียนจำนวนมากในโรงเรียน สำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวนมาก ถ้าขาดนโยบายจากท่านผู้บริหารโรงเรียนและการสื่อสารเชิงลึก และกระบวนการอบรมพัฒนาครูในด้านนี้ก็จะทำให้ยากต่อการขับเคลื่อนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน

ผู้ก่อการดี
กองกำลังจิตอาสา

โครงการคุณธรรม
เด็กคิด เด็กทำ เด็กนำเสนอ

ด้านนักเรียน นักเรียนถือว่าเป็นผลผลิตที่สำคัญที่เกิดจากกระบวนการบ่มเพาะของคณะครูในโรงเรียนนั้น ๆ ซึ่งถ้าโรงเรียนใดผู้บริหารและคณะครูไม่มุ่งมั่น ไม่เอาจริงเอาจังในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนก็ยากที่จะได้ผลผลิตที่ดีตามมานั่นเอง สำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ เช่น โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาการขับเคลื่อนค่อนข้างช้าและค่อนข้างยาก อาจเป็นเพราะการดูแลไม่ทั่วถึง จำนวนนักเรียนมาก เป็นช่วงวัยรุ่น พื้นที่โรงเรียนกว้างขวางและเป้าหมายของการจัดการศึกษามุ่งเน้นไปที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการสอบแข่งขันเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ตัวอย่างของนักเรียนที่ดีนั้นส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนแกนนำมากกว่านักเรียนทั้งโรงเรียน เช่น สถานักเรียน/คณะกรรมการนักเรียน/กลุ่มนักเรียนจิตอาสา ซึ่งนักเรียนกลุ่มนี้จัดได้ว่าป็น "ผู้ก่อการดี" ของโรงเรียนเป็นกองกำลังจิตอาสา/กองหนุนจิตอาสาของผู้บริหารและคุณครู เช่น นักเรียนแกนนำของโรงเรียนกัณฑ์พิทยากร อ.กัณฑ์ จ.ตรัง นักเรียน

แกนนำของโรงเรียนนี้มีจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่ มีหลากหลายกลุ่ม และหลากหลายกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มสถานักเรียน กลุ่มต้นกล้าอันดามัน กลุ่มลูกทุ่งอันดามัน และกลุ่ม To Be Number One เป็นต้น ขณะที่โรงเรียนวิเชียรมาตุ อ.เมือง จ.ตรัง มีกลุ่มนักเรียนแกนนำโดยเฉพาะกลุ่มสถานักเรียนนั้นนับว่าเป็นกลุ่มแกนนำที่มีความสามารถสูง สามารถคิดและเขียนโครงการได้ รวมทั้งสามารถนำเสนอต่อท่านผู้บริหารโรงเรียนได้ และเป็นโครงการที่ดีดึงพลังร่วมจากเพื่อนพี่น้องในโรงเรียนมาร่วมโครงการได้ระดับหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อีกที่สามารถสอดแทรกคุณธรรมนักเรียนได้ เช่น กลุ่มละครคุณธรรม กลุ่มชุมนุมนาฏศิลป์ กิจกรรมสานสัมพันธ์ พฤษภา ฯลฯ

ข้อคิดที่สำคัญสำหรับท่านผู้บริหารและคณะครูทั้ง ๒ โรงเรียนนี้คือครูที่ปรึกษากิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ต้องชวนนักเรียนคิดต่อภายหลังปฏิบัติกิจกรรมเพื่อให้นักเรียน "ตกผลึกทางความคิด" ด้วยกระบวนการ AAR (After Action Review) เช่น นักเรียนได้ความรู้อะไรจากกิจกรรมนั้น ๆ นักเรียนเกิดทักษะอะไรจากกิจกรรมนั้น ๆ และที่สำคัญสำหรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนก็คือนักเรียนเกิดคุณธรรม/ความดีความงามอะไรจากกิจกรรมนั้น ๆ และควรณรงค์หรือมีกิจกรรมรองรับอย่างหลากหลาย เพราะมีนักเรียนในโรงเรียนจำนวนมาก โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดกิจกรรมที่พวกเขาอยากจะทำกันเอง จะทำให้พวกเขาเกิดแรงจูงใจมากกว่ากิจกรรมที่เกิดจากที่ครูคิดให้ (พวกเขาโตแล้ว คิดเองได้) เช่น กิจกรรมจิตอาสาและกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ โครงการคุณธรรมต่าง ๆ (เด็กคิด เด็กทำ เด็กนำเสนอ) ฯลฯ เพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิดและการทำงานร่วมกัน รวมทั้งเรียนรู้ความดีความงามจากการลงมือปฏิบัติ จะช่วยให้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนได้ทั้งโรงเรียน ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มเท่านั้น ตลอดจนจะทำให้มีความหลากหลายของกิจกรรมตามมาอีกด้วย สำหรับนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก เช่น โรงเรียนระดับประถมศึกษาชั้น ผู้บริหารและคณะครูนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลให้นักเรียนเป็นคนดี เพราะพวกเขาเปรียบเสมือน "ไม้อ่อนที่ยังตัดง่ายอยู่" แต่ถ้าครูขาดองค์ความรู้ในการอบรมบ่มเพาะหรือการฝึกปฏิบัติของนักเรียน เช่น ขาดความรู้อย่างลุ่มลึกเกี่ยวกับวิธีการสอนแบบโครงการ รวมทั้งไม่เป็นตัวอย่างที่ดี ไม่มุ่งมั่น ไม่ตั้งใจ ไม่รวมมือกัน ก็ยากที่จะเกิดนักเรียนที่ดีได้

ด้านสภาพแวดล้อม โรงเรียนเครือข่ายของคุณ์คุณธรรมที่ได้มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกบริเวณโรงเรียนมีความสะอาด จัดเก็บวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้อย่าง เรียบร้อย ปลอดภัย ในส่วนของโต๊ะเรียน ห้องเรียน อาคารเรียน ห้องพักครู ห้องสำนักงาน รวมทั้ง บริเวณหน้าเสาธงที่ใช้จัดกิจกรรมยามเช้า สนามเด็กเล่น สนามกีฬา สวนหย่อม แปลงเกษตร โรง อาหาร และห้องน้ำก็มีความสะอาด ไม่พบขยะเกลื่อนกลาด ตลอดจนมีสื่อ/ป้ายหลักธรรม/ คำสอน/คติสอนใจติดผนังรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนอยู่ในบริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียนอย่าง เห็นได้ชัด มีการซ่อมบำรุงให้อยู่ในสภาพดีและยังใช้งานได้ เป็นต้น สำหรับมาตรฐานในด้าน สภาพแวดล้อมนั้น นอกจากจะมีโรงเรียนบ้านช่องลม อ.วังวิเศษ จ.ตรัง โรงเรียนบ้านนาคำน้อย ๒ อ. เมือง จ.มุกดาหาร และโรงเรียนบ้านหนองใหญ่ อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา ยังมีโรงเรียนที่จัดได้ ว่าได้มาตรฐานด้านนี้หลายโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนท่าจิว ตชด. อุบลรัตน์ อ. ห้วยยอด จ.ตรัง นอกจากนี้ จะมีความโดดเด่นในเรื่องของความสะอาดแล้วยังมีเรื่องของความร่มรื่นสวยงามอีกด้วย เพราะอาณา บริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียนเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ทำให้อากาศเย็นสบาย จึงเหมาะที่จะใช้เป็นที่นั่ง พักผ่อนหย่อนใจ นั่งเล่น นั่งทำการบ้าน และใช้เป็นห้องเรียนธรรมชาติได้อีกด้วย

กระบวนการมีส่วนร่วม
บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน

โรงเรียนบ้านนาค่าน้อย 2
หลากหลายกิจกรรม
เสริมสร้างสัมพันธ์

ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม การบริหารด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดการศึกษา การบริหารโรงเรียน และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน สำหรับโรงเรียนที่มีความโดดเด่นในมาตรฐานด้านนี้ ได้แก่ โรงเรียนบ้านนาค่าน้อย ๒ อ. เมือง จ. มุกดาหาร ซึ่งผู้บริหารและคณะครูมักจะมีกิจกรรมร่วมกับชุมชนและองค์กรภายนอกเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านนาค่าน้อย การร่วมกิจกรรมลงแขกดำนาและเกี่ยวข้าว และการทำบุญ ตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับชุมชน และยังมีการดึงองค์กรภายนอกเข้ามาร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนอีกด้วย รวมไปถึงโรงเรียนบ้านแบง อ. เฝ้าไร่ จ. หนองคาย โรงเรียนบ้านแบง นับว่าที่ตั้งอยู่ในทำเลที่ดีตั้งอยู่ใจกลางของหมู่บ้าน มีหอประชุมและสนามกีฬาของโรงเรียนจึงเป็นศูนย์รวม/จุดนัดพบ/สถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยผู้บริหารมีกลยุทธ์ที่สำคัญคือเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาใช้สถานที่ในการจัดงานและกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทำให้เวลาที่โรงเรียนต้องการขอความช่วยเหลือใด ๆ จากชุมชนจึงมักจะได้รับความร่วมมือจากชุมชนเป็นอย่างดีเช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้นทางโรงเรียนบ้านแบงยังได้รับความอนุเคราะห์จากทางองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประจำ ความสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้บริหารและคณะครูกับผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนนับว่าอยู่ในขั้นที่ดีมาก และอีกโรงเรียนหนึ่งที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียนได้ดี คือ โรงเรียนวัดสิริราชภรณ์ศรีธธา อ.กันตัง จ.ตรัง ผู้บริหารดึงพลังร่วมจากบุคลากรภายในโรงเรียนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และยังได้มีการประสานความร่วมมือกับสื่อมวลชนในท้องถิ่นด้วยในการจัดหาทุนการศึกษาช่วยนักเรียนที่ขาดแคลน และประชาสัมพันธ์กระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนตนเองและโรงเรียนเครือข่าย นับว่าเป็นกลยุทธ์ที่ดี ทำให้เกิดการเผยแพร่ขยายผลโรงเรียนคุณธรรมได้ในวงกว้าง

ด้านกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม มีโรงเรียนเครือข่ายของศูนย์คุณธรรมที่มีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนักเรียนดี ๆ หลายโรงเรียน ได้แก่ **โรงเรียนมิตรภาพที่ ๓๑ “วัดทุ่งหวัง” อ.เมือง จ.ตรัง** โรงเรียนนี้มีกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ มีแหล่ง/ฐานการเรียนรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์อยู่ในโรงเรียนของตนเอง คุณครูที่ดูแลกิจกรรมนี้ก็มีความรู้และประสบการณ์ในกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงมายาวนาน ซึ่งในแต่ละฐานการเรียนรู้ไม่ได้มีไว้สำหรับสาธิตหรือมีไว้ให้คนมาศึกษาดูงานเท่านั้น แต่มีไว้สำหรับให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติจริง ดังนั้น นักเรียนจึงมีความรู้จากการปฏิบัติจริง (พุทธิพิสัย) เกิดทักษะระหว่างการเรียนรู้ (ทักษะพิสัย) และเกิดคุณธรรมจริยธรรม (จิตพิสัย) ในระหว่างลงมือทำด้วย รวมทั้งแต่ละฐานการเรียนรู้ยังเชื่อมโยงเชื่อมต่อกันดี กล่าวคือผลผลิตหรือของเสียจากฐานการเรียนรู้หนึ่งจะถูกนำไปใช้เป็นวัตถุดิบของอีกฐานการเรียนรู้หนึ่ง เช่น ฐานการเรียนรู้เรื่องการเลี้ยงไก่ไข่ (ไข่ไก่ที่ได้จะนำไปเป็นอาหารกลางวันของโรงเรียน) ไข่ไก่จากฐานการเรียนรู้นี้จะถูกนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ จากนั้นปุ๋ยหมักจากฐานการเรียนรู้การผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพก็จะถูกนำไปใช้ในฐานการเรียนรู้ผักสวนครัวรั้วกินได้ สำหรับผักสวนครัวที่ได้ก็จะถูกนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้นักเรียนยังมีรายได้ระหว่างเรียนอีกด้วย กล่าวคือผลผลิตจากแต่ละฐานการเรียนรู้นอกจากจะผลิตขึ้นใช้ภายในแต่ละฐานการเรียนรู้ของโรงเรียนเองแล้วในส่วนที่เหลือก็จะนำไปขายให้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนอีกด้วย ทำให้ทั้งนักเรียนและโรงเรียนมีรายได้จากกิจกรรมฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งนักเรียนยังได้ผลผลิตกลับไปประกอบอาหารที่บ้านของนักเรียนด้วยตามข้อตกลงของกลุ่มสมาชิก นับว่าเป็นแรงจูงใจที่ดีมาก ทำให้นักเรียนชอบกิจกรรมเป็นอย่างมาก มีความสุขกับการเรียนรู้ มีความรู้และทักษะจากการเรียนรู้โดยการลงมือทำ (Learning by doing) นักเรียนสามารถตอบคำถามและอธิบายขยายความขั้นตอนและกระบวนการผลิตต่าง ๆ เช่น ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ การปลูกผักสวนครัว การเลี้ยงปลาจุก การเลี้ยงไก่ไข่ และการเพาะเห็ดได้ดีอีกด้วย ตลอดจนนักเรียนยังได้เรียนรู้แบบบูรณาการด้วย เช่น นักเรียนจะได้เรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในเวลาเดียวกัน อาทิ การเจริญเติบโตของพืช และปัจจัยที่ใช้ในการเจริญเติบโตของพืช การจดบันทึกข้อมูล การชั่ง ตวง วัด และการคำนวณต้นทุนการผลิต รายรับ-รายจ่าย เป็นต้น ทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีความหมายและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและอนาคตได้ ทำนองเดียวกับโรงเรียนสีเขียวพัฒนา อ.ท่าตะเกียบ จ.ฉะเชิงเทรา โรงเรียนน้ำเกลี้ยงวิทยา อ.น้ำเกลี้ยง และโรงเรียนบ้านอีด้อม อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ โรงเรียนหนองแวงวิทยาคม อ.หนองสูง และโรงเรียนบ้านน้ำคำน้อย 2 อ.เมือง จ.มุกดาหาร โรงเรียนวิเชียรมาตุ อ.เมือง โรงเรียนบ้านทุ่งยางงาม อ.ห้วยยอด จ.ตรัง รวมทั้งโรงเรียนบ้านผาสุกหนองซอแมว อ.ม่วงสามสิบ จ. อุบลราชธานี ที่มีการแบ่งพื้นที่ในโรงเรียนเป็นแปลงนาข้าวไว้ให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติในฐานะลูกหลานชาวนา (ลูกชาวนาก็ต้องทำนาเป็น เกี้ยวข้าวเป็น) จะได้เรียนรู้ความยากลำบากของพ่อแม่/ผู้ปกครองว่าเหนื่อยยากเพียงไรกว่าจะได้ข้าวมาสัก ๑ เมล็ด ได้เรียนรู้คำว่า "กระดุกสันหลังของชาติ ชีวิตชาวนา หลังสู้ฟ้าหน้าสู้ดิน" ทั้งผลิตเพื่อเข้าสู่โครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน เท่ากับเป็นการประหยัด ส่วนที่เหลือก็แบ่งขายเป็นรายได้อีกช่องทางหนึ่ง นอกจากนาข้าวแล้วโรงเรียนเหล่านี้ก็มีความโดดเด่นด้านแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย เรียกได้ว่าครบวงจรทีเดียว และที่สำคัญคือนักเรียนสามารถนำความรู้จากการปฏิบัติไปใช้ในชีวิตจริง

ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้ เช่น การปลูกมะนาวในบ่อซีเมนต์ ซึ่งจะสร้างรายได้ให้กับนักเรียนและผู้ปกครองได้อย่างมากทีเดียว เพราะในฤดูแล้งนั้นมะนาวจะราคาแพง เพราะให้ผลผลิตน้อย แต่ความรู้จากการปฏิบัติจะทำให้สามารถผลิตมะนาวได้จำนวนมากในฤดูแล้ง ช่วยสร้างรายได้ให้ครอบครัวได้เป็นอย่างดี เป็นต้น นอกจากนี้โรงเรียนส่วนใหญ่ยังใช้กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตเข้าจรรดเย็นในการบ่มเพาะความดี ความงามของนักเรียน รวมทั้งกิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมประชุมประจำสัปดาห์ สำหรับโรงเรียนที่ปฏิบัติได้ดีและเป็นตัวอย่างแก่โรงเรียนอื่นได้ โดยมีผู้บริหารและคณะครูปฏิบัติเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนก็คือโรงเรียนบ้านแบง อ. เฝ้าไร่ จ.หนองคาย และการสอนสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ รวมไปถึงใช้โครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

คณะทำงาน

ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)

1. นายสิน สื่อสวน	ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม
2. นายสุทธิพงษ์ ชาญชยานนท์	รองผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม
3. นางสาวสุชมาล มลิวัลย์	หัวหน้ากลุ่มงาน เสริมสร้างพลังภาคีเครือข่ายคุณธรรม
4. นางสาวเนตรนภา ปานมน	นักวิชาการ
5. นางสาวชนกกานต์ หอวรรณภากร	นักวิชาการ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ดร.สมปอง ใจดีเฉย	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ